

ANÈCDOTES DEL PINTOR RAMON CASAS EN LES SEVES ESTADES A TAMARIT

Joan Vives Milà i Isidre Virgili Pons

Ramon Casas i Gatell, nascut el 1866 a Barcelona, era fill d'una família benestant. El seu pare, resident a Barcelona, però nascut a Torredembarra, era un indià, un "*americano*" que havia fet fortuna a Cuba. La seva mare procedia d'una família d'industrials de Barcelona.

Casas va començar el seu aprenentatge artístic als onze anys quan deixà l'escola per estudiar art a l'estudi del pintor decoratiu i retratista Juan Vicens Cots. Amb quinze anys va ser cofundador de la revista *L'Avenç* (1881-1893), des de 1891 *L'Avenç*. Aquest mateix any va viatjar per primer cop a París amb el seu cosí Miquel Carbó, estudiant de medicina. Allà va seguir estudis artístics amb Carolus-Duran i després amb Henri Gervieux.

El 1897 va promoure la taberna *Els Quatre Gats*, situada als baixos de la Casa Martí del carrer Montsió de Barcelona, un edifici modernista de Puig i Cadafalch que es troba al bell mig del barri gòtic. Fet a l'estil de *Le Chat Noir* de París, s'hi aplegaven artistes joves i on va néixer la revista literària *Quatre Gats*, en què hi va tenir una activa participació. Allí va coincidir amb Santiago Rusiñol i Miquel Utrillo, amb qui anys més tard va compartir les seves estades al castell de Tamarit.

Casas va casar-se l'any 1922, vorejant ja la seixantena, amb Júlia Peraire i Ricarte. Venedora de loteria, en un punt de la plaça de Catalunya situat entre el Cafè Continental i la Maison Dorée, era vint i dos anys més jove. La va conèixer el 1906 quan només tenia divuit anys i va convertir-la en la seva model preferida i amant. La família del pintor no acceptà aquesta relació i no va ser fins el 1913, després de la mort de la seva mare, quan van anar a viure junts a una casa del barri barceloní de Sant Gervasi.

Ramon Casas fou un artista en el que la seva obra de dibuixant és tant considerable com la pictòrica. És conegut sobretot pels seus retrats, caricatu-

res i pintures de la classe burgesa, l'elit intel·lectual, els prohoms de l'economia i els notables de la política de Barcelona, Madrid i París. I com a dissenyador gràfic, amb els seus cartells publicitaris i postals que van ajudar a perfilar el modernisme català des dels conceptes de l'*art nouveau*.

La trajectòria vital d'en Casas, mort l'any 1932, és la d'un noi de casa bona, gaudint d'una gran activitat viatgera per tot Catalunya, Espanya, Europa i Amèrica del Nord. El Museu d'Art Nacional de Catalunya, a Barcelona, el de Montserrat, el Cau Ferrat de Sitges i nombroses col·leccions particulars disposen del gruix de la seva obra.

La trobada amb Charles Deering, el promotor de la restauració del castell de Tamarit, va tenir lloc l'any 1903 en una visita que aquest va fer-li al seu estudi del Passeig de Gràcia de Barcelona per comprar-li uns quadres. Deering, un nord-americà nascut a Maine, financer i col·leccionista d'art i antiguitats, amb una gran fortuna i bones rendes provinent de les fàbriques de maquinària agrícola que havia fundat el seu pare, va realitzar en anys posteriors diversos viatges per tot Catalunya acompanyat per en Casas.

Deering descobrí Tamarit el 1916, en un d'aquests viatges, tal com es relata en el treball *La recuperació de Tamarit: Ramon Casas i Charles Deering*, d'Elisa Badia i Pujade i Caterina Huguet i Valls (*Estudis Altafullencs*, número 11). En aquest article es documenta l'estada a Tamarit de Casas, mitjançant la correspondència del pintor i l'entrevista que li feren a *La Veu de Catalunya*, transcrita al setmanari sitgetà *La punta* el 27 de febrer de 1927.

Home de mar, Deering, va enamorar-se de Tamarit pel seu emplaçament privilegiat, enfront la mateixa platja. Aquest va ser un dels motius pels que va adquirir el castell i les cases del poble. Per ell, ho havia confessat moltes vegades als seus convidats, estar a la balconada de la façana davantera del castell era com sentir-se al cap de pont d'un vaixell.

En anys posteriors al 1916, Casas, juntament amb l'arquitecte tarraconí Joan Ruiz i Porta, va dirigir els treballs de restauració del castell de Tamarit. Un cop van estar acabades les obres, sembla ser que a principis dels anys vint i sempre acompanyat de la seva esposa Júlia, va venir diversos cops a Tamarit convidat per Deering, que havia disposat una de les cases del recinte per al seu ús particular.

Què resta avui en la memòria de la gent d'Altafulla, Tamarit i Ferran d'aquell grup d'artistes, encapçalats per en Casas, en els que Mr. Deering es va recolzar per restaurar el castell de Tamarit? Reconeputs internacionalment per les seves exposicions i ja amb obra fixa en importants museus, ¿com es presentaven davant d'aquells pagesos de les terres del Gaià, dels masovers de Tamarit, dels veïns d'Altafulla o dels mestres d'ofici com paletes, fusters, ferrers i electricistes que van intervenir en els treballs de restauració?

Molts dels records de les històries que van succeir aleshores i que relatem tot seguit tenen totes elles regust d'anecdota i són un reflex de com eren

vistos aquells senyorets de ciutat, una gent extravagant de conducta estrafolària i bohèmia que no seguia la moralitat de l'època.

Les principals anècdotes relacionades amb les seves estades que hem recollit en són un reflex evident.

EL DINAR DE LA CASA GRAN

El relat més conegut de les estades del pintor i els seus amics és la història del dinar fet a la Casa Gran d'Altafulla per l'Anton Martí, terratinent d'Altafulla i descendent de l'eminent científic Antoni Martí i Franquès, l'Eduard Toda i Güell, restaurador del castell d'Escornalbou, i el mateix Charles Deering, i al qual també foren convidats Casas, Rusiñol i Utrillo.

Els tres amfitrions quedaren d'acord en què cadascú portaria pel menjar els coberts que considerés adequat a la seva categoria. Deering es presentà amb uns coberts d'or i plats de porcellana fina, en Toda de plata i porcellana de sèrie i l'Anton Martí, de fusta i terrissa rústica.

A en Casas li agradà molt com va anar tot i en parlava tot sovint, amb amics i parents, fent-ne comentaris d'admiració de com s'havia resolt el protocol d'aquell dinar de gent tant singular.

EL CARRO DEL COLL DE CALAFELL

Casas venia regularment a Tamarit per la carretera de les costes de Garraf amb el seu cotxe, un Hispano-Suiza que conduïa ell mateix.

Un dia pujant el Coll de Calafell es va trobar un carro que baixava de cara. Al passar pel costat de l'animal aquest es va espantar pel soroll del motor i es va desbocar sortint de la carretera i tombant el carruatge a la cuneta. Aquest fet passava tot sovint en aquells primers anys en què els automòbils van aparèixer a les carreteres.

Casas, a qui acompanyaven Rusiñol i Utrillo, baixà ràpidament del vehicle. El carreter els rebé indignat i, tot renegant, els digué que aquells cotxes no podien circular, que eren un perill, i els escridassà repetides vegades. Ells es disculpaven una volta i una altra i s'afanyaren amb el carreter a redreçar el carro i posar-lo altre cop a la carretera. Però el pagès seguia rondinant, renegant i escridassant-los un i altre cop tot amenaçant-los. Rusiñol se li acosta per dir-li: "Cal·leu que hi guanyareu".

Mentre Casas i els seus companys retornaven cap el cotxe el carreter els continuava escridassant. Rusiñol es girà i l'advertí que no seguís cridant, que si no parava de renegar i fer malediccions en contra d'ells li podria costar car. Li repetí novament: "Cal·leu que hi guanyareu".

Però aquell home seguia indignat i no parava de renegar: “si sou això i allò... si els cotxes no haurien de sortir de casa... que tots ells eren mala gent”. Tot d’una en Rusiñol, s’hi adreçà fent-se seguir per Casas i Utrillo, i al seu crit tots tres s’abrandaren sobre el carruatge i amb unes tres o quatre sotragades el tombaren de nou. Tot seguit, entre els renecs i, ara també les lamentacions del carreter, tornaren a pujar al cotxe i amb una mirada desafiant van desitjar al carreter que tingués molt bon dia. Sense més comentaris enfilaren de nou la carretera cap a Tamarit.

UNS CORDILLS ESPECIALS

En certa ocasió Casas, Rusiñol i Utrillo es desplaçaren des de Tamarit a Tarragona per assistir tots plegats a la representació d’una obra de Rusiñol que interpretava un grup d’aficionats de la ciutat.

Per no ser reconeguts s’hi presentaren disfressats. Anaven vestits de traginers, bruses i xurriaques de conduir les cavalleries. Iniciada la representació, als pocs minuts, Rusiñol, Casas i Utrillo van començar a xiular protestant per la mala interpretació que, al seu parer, s’estava fent de l’obra. El públic va demanar silenci, que deixessin els xiulets per al final.

Poc després va tornar el xivarri, doncs tots tres van començar a fer soroll picant repetidament al terra del teatre amb les xurriaques. Aleshores el públic ja no aguantà més i al crit de “fora, fora”, “fora”... provocaren un enrenou tal que va fer necessària la intervenció dels guàrdies, que els hagueren de treure de la sala per ser portats tot seguit a la caserna.

Arribats a les dependències de la caserna, passaren al despatx del comissari. Demanada la identificació, exhibiren les seves carteres, que duïen a l’interior de les bruses. Anaven lligades amb un cordill que feia al voltant de mitja dotzena de metres, amb nusos cada tomb de la cartera. Advertiren al comissari que anaven així, doncs viatjaven molt, i per motius de seguretat, les carteres havien d’anar lligades amb nusos per fer difícil el robatori. I, sobre tot, van advertir que no trenquessin cap cordill ja que no en tenien d’altres i les carteres no podien anar lligades si no fos d’aquella manera.

El guarda va procedir amb molta cura a deslligar les carteres. Passada una bona estona, desenredades dels nusos i obertes, el comissari, en observar la documentació, veié amb gran sorpresa que es tractava d’en Rusiñol, d’en Casas i d’en Utrillo. Una juguesca dels tres amics que l’havia entretingut molt de temps sense poder fer altra cosa que esperar assegut a la cadira del despatx.

El relat explica que tot acaba bé. El cap dels guàrdies, sembla ser que era un home amb molt sentit de l’humor, ja que va saber captar la broma i es va posar a riure amb Rusiñol, Casas i Utrillo durant una llarga estona. Amb

Autoretrat d'en Ramon Casas, amb els seus olis de l'amic Utrillo, i la seva model, amant i esposa Júlia, disfressada de cordovesa. L'autoretrat i el retrat de Júlia Pareira dins la donació del Dr. Josep Sala i Ardiz al Museu de Montserrat.

alguns copets a l'esquena i més d'una abraçada donada pel comissari als tres artistes com a reconeixement a l'enginy de la poca-soltada, aquests van sortir de la caserna amb tota tranquil·litat sense que es procedís a cap detenció ni denúncia escrita per aquella greu alteració de l'ordre públic que havien causat.

UN DINAR AL CAMÍ DE TAMARIT

Durant una de les estades a Tamarit, Casas, Rusiñol i altres de la colla agafaren tot un parament de taula: estovalles, tovallons, cassoles, plats, tasses, gots, copes i coberts i les corresponents viandes per dinar fora del castell. Es dirigiren cap al camí de carros més proper i després de caminar una breu estona plantaren les estovalles sota l'ombra d'un arbre, tot just al mig del camí. Començat l'àpat va arribar un carro que anava cap a treballar i el pagès que el menava els va demanar pas, que s'apartessin una mica, just el necessari per poder passar.

Casas, Rusiñol i acompanyants s'aixecaren i amb gran cerimònia van fer-li una lletania, "no faltava més bon home", exclamà un, "anar a treballar és important", digué un altre, "vos aneu a fer coses importants i per tant sou primer que tothom", reblà un tercer; "nosaltres no tenim res a fer avui i podem esperar", continuaren ara l'un ara l'altre... I tots alhora, com a final, traient i posant-se repetidament els barrets: "Passi, passi senyor".

Mentre deien això, i per tal de fer pas, van agafar entre tres o quatre les puntes de les estovalles amb les cassoles, plats, gots, tasses, copes, coberts,

tovallons i viandes a dins i les van llançar com un farcell lligat a l'altra banda del camí, al mig de l'hort, on van caure fent tant gran soroll de trencadissa que va deixar bocabadat al pagès.

Amb un somriure burleta, Casas, Rusiñol i tota la colla varen dir passihó bé al pagès i, amb pas ràpid, tornaren cap a Tamarit; on diuen que tenien la taula parada per cruspír-se un bon àpat que havien cuinat els masovers.

BEGUI, BEGUI SENYOR RECTOR

Als tecs que en Deering feia habitualment a Tamarit s'hi afegia sovint algun capellà. Aquests hi anaven, sobretot per aconseguir una bona almoína, tothom sabia la fortuna i generositat del nord-americà en donatius i ajudes per causes altruistes i benèfiques. Però molts d'aquests mossens també hi anaven per poder fruir d'un bon àpat, ja que en aquells anys de tanta misèria els clergues també necessitaven treure el ventre de pena.

Fossin o no golafres, el propòsit d'en Casas i míster Deering era que acabessin el dinar o sopar borratxos del tot. Així l'un i l'altre vigilaven les copes fossin sempre ben plenes. Els obsequiaven a tastar nous vins, caves (aleshores se'n deia xampany), i licors per tal que, per compliment o per golafreria, els rectors, vicaris o canonges convidats acabessin veritablement pets. Si convenia allargaven la sobretaula amb la seva conversa plena d'acudits i anècdotes dels viatges que feien tot sovint per tal que el bon anís, la mistela casolana del millor macabeu o un moscatell de graduació forta acabessin fent els seus efectes.

Arribat aquest moment, en Deering i en Casas els hi seguien el corrent i es divertien amb les dites, facècies, refranys, cançons populars i poesies que de manera sorprenent els religiosos s'atrevien a fer en aquell penós estat. Per a ells era un plaer excitant veure els clergues d'aquella manera quan a la seves parròquies eren un exemple de virtut, predicant en contra dels pecats capitals.

Un cop el capellà abandonava el castell, en Casas i en Deering, comentaven entre rialles amb la resta de convidats el més divertit d'aquelles vetllades. Sembla que van ser pocs els capellans que després d'un bon dinar o sopar al castell de Tamarit van sortir per la porta amb bon peu, sense trontollar més d'un cop, fer més d'una passa en ziga-zaga o bé algun que altre sermonet, ves a saber, potser dirigit al fanal d'entrada.

UNA HIGIENE MOLT PERSONAL

Diuen que el fort d'en Rusiñol no era precisament la higiene personal. En les seves visites a Tamarit els llençols del seu llit només arribar ja s'embrutaven i els havien de canviar cada dos per tres.

Però el que més indignava els masovers era que es rentava les mans, quan ho feia, a l'orinal i en canvi totes les necessitats les feia a la palangana del rentamans. Un bon esperit de contradicció fins i tot en allò més primari.

POSTA DE SOL A TAMARIT

A prop del vessant sud-oest del castell, en la mateixa muntanya, just damunt del promontori on s'aixeca la caseta dels guàrdies civils, que anys més tard va fer construir en Pau Segú, Casas acompanyat de Rusiñol i Utrillo, quan estaven a Tamarit, hi anaven moltes tardes a veure la posta de sol.

Un cop allí, seien com si anessin a presenciar un gran espectacle a l'aire lliure. Passada l'estona del crepuscle, amb els seus diversos tons dels colors i les intensitats de les darreres llums solars donaven el seu veredict. Si la posta havia estat del seu gust aplaudien d'allò més i llançaven crits i *bravos*, com si fossin a la platea d'un teatre. Altrament, quan la posta no era del seu gust, xiulaven i feien crits de desaprovació deixant anar més d'una paraulota.

CASAS, RUSIÑOL I EL MESTRE D'OBRES JOAN SOMOY

Joan Somoy era un paleta de la Riera de Gaià, un reconegut mestre d'obres que va treballar als anys vint en la restauració del castell de Tamarit i més tard, en els seixanta en el de Ferran. Home d'ofici, respectat i apreciat per tothom, després de la Guerra Civil, va comptar entre els seus clients a bona part de les famílies més adinerades d'Altafulla, sobretot els estujejants originaris del poble, que ara vivien a Barcelona, i eren els propietaris de les cases senyoriales de la Vila closa de les quals en va fer durant molts anys les obres de restauració, reforma, millora i manteniment.

En les dècades dels seixanta i principis dels setanta, en la part final de la seva vida laboral, més d'un cop, als joves aprenents de paleta als qui en Somoy ensenyava l'ofici, entre ells l'Albert Boronat, els hi explicava les anècdotes dels seus treballs en la restauració del castell de Tamarit.

La que repetia més sovint, explicada amb molt d'entusiasme, sempre després de fer un bon *trago* d'aigua de càntir, era la de la restauració de la façana marítima del castell. Somoy relatava que en la col·locació de les pedres de la base d'un dels finestrals, les mides i posició que li donaven en Casas i Rusiñol sempre quedaven desnivellades. Somoy insistia cridant des de dalt de la bastida: "No estan a nivell".

Tot i la insistència d'en Somoy, seguint les seves indicacions, li van fer col·locar les pedres del tot desnivellades. Al baixar de la bastida, en Somoy, gens convençut va voler saber el per què de tot plegat. Casas i Rusiñol se li van encarar de manera vehement i li van fer observar que la diferència de

nivell de la base de la finestra quedava compensada pel propi pendent que el terreny tenia en la base del mur. Aleshores, li van dir com si fos una sentència: “Somoy heu de saber ja per sempre que les coses no cal que ho siguin si no que només ho semblin”.

Acabada d'explicar l'anècdota, en Somoy tornava a fer un glopet d'aigua del càntir i acabava dient als altres paletes i manobres: “Som-hi”. I amb quatre passes, tot rient, era el primer en pujar a la bastida.

Les mides de la base de la finestra estaven fetes per compensar el pendent del terreny, ja que en Casas i Rusiñol, com artistes, jugaven amb l'efecte visual. No us estranyeu: la bellesa del castell de Tamarit té aquest i altres secrets.

I d'aquestes anècdotes que han passat de pares i avis cap a fills i néts en deixem constància en aquestes pàgines perquè sempre es puguin llegir i recordar.

Autoretrat de Ramon Casas (1908) i Retrat de Júlia Peraire i Ricarte.

Júlia Peraire i Ricarte, esposa de Ramon Casas, va ser la seva model preferida en qui va inspirar nombrosos composicions i cartells publicitaris, entre d'altres el de l'enciclopèdia Espasa. En els seus retrats transmet la sensualitat i enamorament que la bellesa de la jove va despertar en el pintor.

Júlia va freqüentar Tamarit acompanyada de la seva germana en diverses ocasions i el record que es té de les seves estades és el d'una dona que tot i el seu origen humil va adoptar i representar el paper de gran senyora.

En Rusiñol i en Casas, pintant-se mútuament, dins unes runes que bé podrien ser les de Tamarit, però que s'assignen a Sant Benet de Bages, propietat de la mare d'en Ramon Casas.

Doble signatura (1890). Oli sobre tela 59x73 scm. Sitges, Museu Cau Ferrat (Consorci del Patrimoni de Sitges).

Apunt dibuixat pel Ramon Casas dins d'una carta remesa per ell des d'Estat Units on surt caricaturitzat darrera del propietari aleshores de Tamarit, Mr. Deering.

TAMARIT, 1925. Oli sobre tela, 73x92,5. Col·lecció particular. Reproducció del *Diari de Tarragona* en l'edició del diumenge 16 d'octubre de 2011. Pel galerista barceloní Artur Ramon "... és una obra pintada al natural en la qual Casas juga amb el cromatisme dels arbres fruiters i la vegetació primaveral que contrasten amb el to color vainilla de la casa, en un paratge banyat per la llum mediterrània prèvia a l'estiu. Al fons a la dreta es divisa l'horitzó del mar".